

Nace Šumi, Ljubljana
GRGO GAMULIN (1910–1997)

Kdor je Grga Gamulina le enkrat videl, tistemu se je za zmeraj vtisnil v spomin. Pokojni hrvaški umetnostni zgodovinar, eden največjih, kar so jih naši sosodje imeli, je bil namreč zelo izrazit mož visoke postave in zgovornega obraza, na katerem so žarele sugestivne oči. Bil je svetovljan, zelo široko razgledan in ponosen človek.

Ni pa bil samo zgodovinar umetnosti, marveč hkrati znamenit likovni kritik. Njegova živa beseda je vselej pritegnila poslušalce, zapisana pa vselej prebudila razmišljanje. Ker je bil dolga desetletja pedagog na zagrebški univerzi, je za njim ostala tudi sled v živih ljudeh, ne le v številnih besedilih, med katerimi je kar nekaj samostojnih knjig.

Grgo Gamulin se je posvečal pretežno slikarstvu, vendar je hkrati živo spremljal tudi dogajanje v drugih likovnih zvrsteh. Med drugimi tudi v arhitekturi v najširšem pomenu besede. Nekajkrat se je odločno spustil v boj za neokrnjeno dediščino v naravi in naseljih. Poudarjal je svoje spoznanje, da ima Hrvaška malo velikih spomenikov, pač pa veliko ambientov, ki jih je vredno kot celoto varovati pred nepremišljenimi posegi. Njegovo geslo se je glasilo, če ga posredno navedem, da ni potrebno dopuščati ostrih prelomov v krajini, marveč je vredno stremeti vselej predvsem za harmonijo starega in novega. Bil je torej med borci za lepoto krajine, preprosto povedano. Bil je človek, ki se je na odprti sceni spustil v boj zoper pretirano razkošje jadranske avtomobilske ceste, kar mu je seveda prineslo tudi kar ostro kritiko. Ta lastnost bo-

jevnika je bila nasploh ena njegovih poglobitnih osebnih potez. Boju se je posvetil že v tridesetih letih, ko je končal fakulteto, namreč prizadevanju za boljšo prihodnost dežele. Zato je dolga leta prebil v zaporih, med zadnjo vojno pa je moral prestati še Jasenovac.

Grgo Gamulin je neumorno razmišljal in pisal o umetnosti svoje hrvaške dežele. Kot rojen Dalmatinec je bil seveda prav posebej navezan na njen obmorski del, v katerem so stoletja nastopali poleg domačih umetnikov tudi gostje iz sosednje Italije. Zato je velik del svojega opusa nujno posvetil tudi izbranim poglavjem italijanske umetnosti. Postal je pravi specialist za izdelavo atribucij hrvaških, zlasti dalmatinskih umetnostnih spomenikov. Slikarstvo je bilo zanj posebej privlačna zvrst. Poleg starejših umetnin se je prav posebej poudarjeno ukvarjal z novejšimi iz zadnjih dveh stoletij. Tej temi je namenil dva debela zvezka svojih spisov. Poleg krajših sestavkov, ki so izšli ne le pri nas, marveč tudi v italijanskih publikacijah, je pripravil tudi celo vrsto monografij domačih umetnikov. Napisal je veliko, vendar nikoli sklenjenega velikega teksta. Preveč poglobljeno se je spuščal v umetnost posameznih avtorjev in posameznih del, da bi ob obsežnosti gradiva lahko disciplinirano zaokrožil več sklenjenih del. Kaže, da ga je nemirni duh nenehno gnal v nove podvige, v nova osvajanja in sveže formulacije.

Toda že to, kar je dal, je nespregledljivo, saj zajema velik del umetnostnega bogastva Hrvaške. Povrh so njegova besedila pisana v suggestivnem živahnem tonu, ki ga prežarja intelektualni zanos. Slog njegovega pisanja je rodil šolo. Nastal je v toku za hrvaško kulturo značilnega krležajanstva, ki omogoča naglo gibanje misli in prepričljivih formulacij. Grgo Gamulin je bil namreč kot pisec pravi literat. Z literarnimi pasażami je rad uvajal svoja predavanja, kakršnih eno sem doživel ob neki priložnosti v Beogradu. Kot ptič je krožil nad pomembnejšimi hrvaškimi mesti, ki so kot kulturna središča pritegnila likovne delavce in zaznamovale širša območja.

Grgo Gamulin je dolga desetletja pomenil eno ključnih osebnosti hrvaške in jugoslovanske umetnostne zgodovine kot izrazita, uveljavljena in široko znana osebnost. Bil je kultiviran svetovljan, ki se je z lahkoto gibal ne le v domovini, marveč tudi v zahtevnem svetu zunaj njenih meja. Vsekakor je bil ključna osebnost zagrebške umetnostnozgodovinske šole, v kateri je izklesal svoj osebni izraz in zapustil

globoko, neizbrisno sled. Kot učitelj je sprva poudarjeno pritegoval teorijo, kasneje pa posejal številne dozorele izsledke svojih razmišljanj in preučevanj. Brez njegovega deleža bi bila podoba hrvaške kulture bistveno okrnjena.

Ni pa bil samo eden najvidnejših hrvaških intelektualcev, marveč je prav tako vlogo odigral tudi v merilu nekdanje Jugoslavije kot eden stalnih članov strokovnega vrha, ki je dajal ton različnim skupnim prireditvam stroke. Njegov vpliv pa je segal še širše, saj je bil vrsto let član mednarodnega komiteja umetnostne zgodovine (CIHA) med izbranci stroke vseh jugoslovanskih republik oziroma središč. S tem je tehtno prispeval k ugledu naše stroke v širokem svetu in potrdil našo legitimacijo pred mednarodnimi forumi.

Gamulin se je izkazal kot izvrsten organizator umetnostno-zgodovinskega dela v Zagrebu, saj je ustanovil na oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete poseben inštitut. Program inštituta je zajemal vsa odprta vprašanja, neobdelana obdobja in avtorje, s katerimi so se potem ukvarjali njegovi učenci in sodelavci. Z njegovim prispevkom je postal ta inštitut vidna postavka našega dela v zagrebškem središču, ki ga ni mogel nihče spregledati. Bilo je zanimivo opazovati, kako je živost njegovega duha zajela dolgo vrsto aktivnih sodelavcev, ki so uspešno oblikovali izbrana poglavja hrvaške umetnostne preteklosti ter jih predstavljali domači in širši javnosti. Gamulin se je ukvarjal predvsem z umetnostjo novega veka na Hrvaškem, medtem ko se je njegov kolega Milan Prelog s podobno mero prizadevnosti posvečal srednjeveškim obdobjem te umetnosti. Čeravno nisem zasledil kakega ožjega osebnega odnosa med njima, sta bila za opazovalce od zunaj dober par, ki je lahko mojstril zahtevne naloge stroke v povojni dobi.

Grgo Gamulin je bil potemtakem odličen delavec v stroki, hkrati pa kar se da zaveden Hrvat. Zaradi tega se ni mogel izogniti nekaterim težavam, ki so spremljale tudi druge osebnosti v nekdanji Jugoslaviji, kjer je potekal poleg sodelovanja tudi domala neprikrit boj zoper prevlado enega samega naroda. Gamulin je bil eden poglobitnih branilcev hrvaških interesov v stroki, zato tudi pogosto tarča nasprotnikov.

Kaj je mogoče reči o Grgu Gamulinu v luči sodelovanja s Slovenci? Že v petdesetih letih smo bili nanj pozorni, posebej še, ko mu je posebne kvalitete priznal France Stelè, hkrati pa smo se mlajši lahko

I N M E M O R I A M

celo opajali z njegovimi pogledi. Kasneje je zanimanje zanj sicer nekoliko splahnelo, toda vselej je bil pojav, ki smo ga spoštovali. Posebej se je izkazal takrat, ko smo skupaj s hrvaškim društvom umetnostnih zgodovinarjev pripravili kratek pregled slovenske umetnosti v Zagrebu ter pričakovali obratno informacijo. Do nje sicer ni prišlo, imeli pa smo vsaj v nacionalnem komiteju Jugoslavije več plodnih pogovorov. Poleg tega so bila sodelovanja tudi na konkretnem spomeniškem terenu. Tako imam v spominu na primer oceno natečajnih predlogov za spomenik osvobodilnemu boju na Grobničkem polju.

Grgo Gamulin ostaja tudi v zavesti slovenskih umetnostnih zgodovinarjev nepozabna osebnost in spomin nanj bomo ohranili za zmeraj .